

кар'єрного зростання у випадку оволодіння іншомовною комунікативною компетенцією. Педагогічні прийоми підвищення мотивації правоохоронців та військовослужбовців, які проходять підвищення кваліфікації або перепідготовку є складовою частиною ціленаправленої діяльності педагога, що спрямована на формування нових особистісних установок та сприйняття іншомовного навчання як життєво важливого потенціалу для подальшого професійного зростання.

Висновок. Таким чином, в організації навчання в системі підвищення кваліфікації та перепідготовки найважливішим стає андрагогічний підхід до навчання, основним положенням якого в навчанні іноземним мовам є розвиток й актуалізація суб'єктивного в людині під час її навчання. Знання, отримані фахівцем, набувають цінності тільки тоді, коли допомагають у розв'язанні реальних життєвих і професійних проблем, сприяють особистісному самовизначенню та самореалізації.

Список бібліографічних посилань

1. Savignon S. J. Communicative Competence: Theory and Classroom Practice: texts and contexts in second language learning. Reading, Mass : Addison-Wesley, 1983. 322 p.
2. Лук'янова Л. Б., Аніщенко О. В. Освіта дорослих: короткий термінологічний словник / за ред. Л. Б. Лук'янова. Київ ; Ніжин : ПП Лисенко М. М., 2014. 108 с.
3. Протасова Н. Г. Теоретичні основи навчання державних службовців у системі підготовки та підвищення кваліфікації : навч.-метод. посіб. Київ : УАДУ, 2000. 160 с.
4. Хайрутдинова И. В. Формирование иноязычной коммуникативной деятельности руководителей органов внутренних дел : дис. ... канд пед. наук 13.00.01. М., 2013. 336 с.
5. Scrivener J. Learning Teaching. A Guidebook for English Language teachers. Oxford : Macmillan Education, 2005. 431 p.

Одержано 30.10.2019

УДК 343.211.4

Валерія Олександрівна САМОТІЄВИЧ,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального права та кримінології факультету № 6

Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-9010-1782>

ДИСКРЕЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ СУДУ ЩОДО ОБРАННЯ ФОРМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує право на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення. Право на справедливий суд є складовою частиною конституційної концепції прав і свобод людини і громадянина. Суди покликані забезпечувати належне функціонування права, відновлювати справедливість і законність у суспільних відносинах. І виключно суди виконують примусові повноваження державної влади і в законному порядку визнають особу винною у вчиненні злочину та обирають форму реалізації кримінальної відповідальності.

На сьогодні визначення форм кримінальної відповідальності і досі залишається дискусійним питанням, та традиційною точкою зору є виділення трьох основних форм, які мають своє законодавче підґрунтя: 1) кримінальна відповідальність, що не пов'язана з призначенням покарання особі визнаній винною у вчиненні злочину; 2) кримінальна відповідальність, що пов'язана з призначенням покарання особі визнаній винною у вчиненні злочину, однак без реального відбування призначеного покарання; 3) кримінальна відповідальність, що пов'язана із реальним відбуванням призначеного покарання [1, с. 51].

Приймаючи рішення про обрання тієї чи іншої форми реалізації кримінальної відповідальності суд діє виключно в межах закону. Однак прийняття остаточного рішення неможливе без використання наданих суддям дискреційних повноважень, які дозволяють подолати фактичну і правову невизначеність, а також здійснити вибір між альтернативними варіантами на шляху прийняття законного, справедливого та обґрунтованого рішення. Правильність, відповідність прийняття таких рішень доволі часто викликає сумніви та призводить до оскаржень вироків. Відсутність єдності судової практики, припущення помилок, яких допускаються судді призводить до негативних наслідків, серед яких недовіра суспільства судовій владі.

Зазначені наслідки, в свою чергу, викликають часом у науковців вкрай негативне ставлення до існування судової дискреції в кримінальному судочинстві. Така позиція, на їх думку, обумовлена тим, що велика кількість суддів не має тих необхідних особистісних якостей, які мають бути притаманні особам, які вершать правосуддя. М. А. Погорецький зазначає, що в умовах поширеності недостатньо високого професіоналізму правозастосовців, їх правового нігілізму, корумпованості, низької правосвідомості та невисокої моральності, що за останнє десятиліття значно знизило до них довіру у суспільстві, застосування власного розсуду у кримінальному процесі України має бути максимально звужене [2, с. 345].

На наше переконання, мають бути два основні напрямки вирішення окресленої проблеми: по-перше, удосконалення порядку відбору та підготовки суддів, по-друге, пошук нових та перегляд існуючих засобів визначення меж сфери суддівського розсуду.

Міркуючи над питанням меж судової дискреції Г. П. Мельник зазначає, що, однією з визначальних рис судового розсуду є його існування в певних межах, якими він вбачає об'єктивні та суб'єктивні критерії правомірності прийнятого дискреційного рішення. До об'єктивних критеріїв (меж) судового розсуду він відносить, зокрема, правові норми, узагальнення судової практики, рішення вищих судових інстанцій. Суб'єктивні ж межі є набагато ширшими: сюди віднесено принципи права та критерії справедливості, відображені у правосвідомості судді; концепцію праворозуміння, притаманну судді, котрий розглядає справу; розуміння суддею власної ролі у правовій системі, соціального та політичного ефекту ухваленого ним рішення; загальний зміст законодавства щодо певного питання, його суть та спрямованість; ступінь обґрунтованості кожного з можливих варіантів рішення тощо. Як бачимо, суб'єктивні межі судового розсуду вказують на те, що кінцевий результат здійснення судом своїх дискреційних повноважень (тобто дискреційне рішення) значною мірою залежить від правосвідомості судді, оскільки саме вона визначає сприйняття суддею наявності дискреційних повноважень, способів та меж їхньої реалізації [3, с. 45–46].

Не можна не погодитись з тим, що рішення стосовно обрання форми реалізації кримінальної відповідальності, яка має бути застосована до особи, визнаної винною у вчиненні злочину, багато в чому залежить від правосвідомості судді та його моральних якостей. Проте, приймаючи остаточне рішення суддя має діяти в межах чинного кримінального законодавства. А, отже, удосконалення чинного законодавства щодо обрання форми реалізації кримінальної відповідальності в цілому та, безпосередньо, в частині призначення покарання, має сприяти підвищенню якості відповідних судових рішень.

Аналіз статей Кримінального кодексу України, якими регламентовано окреслені питання, засвідчує, що чіткі критерії визначення необхідності застосування саме тієї чи іншої форми реалізації кримінальної відповідальності відсутні, натомість суду надається право самостійно обрати форму реалізації кримінальної відповідальності. Так, «особа, ..., може бути за вироком суду звільнена від покарання» (ст. ч.4 ст. 74), або ж суд «може прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням» (ч. 2 ст. 75) [4], в іншому ж випадку суд назначає покарання, яке особа реально має відбувати. Таким чином суд повинен обирати між альтернативами, кожна з яких є законною.

На судову дискрецію покладаються і при обранні виду та міри покарання особі, визнаній винною у вчиненні злочину. Відсутність абсолютно-визначених санкцій в КК України пояснюють тим, що кожен конкретний злочин і особа злочинця на стільки індивідуальні, що законодавець не в змозі встановити таку міру покарання, однаково ефективну для всіх злочинців, що скоїли даний злочин. Це обумовлюється нескінченним розмаїттям життєвих ситуацій та індивідуальною неповторністю кожної з них. Тому суду і залишено право обрання в межах вказаної санкції покарання у кожній конкретній ситуації на власний розсуд [5, с. 229].

Враховуючи зазначене вище, законодавець, під час розроблення кримінально-правових норм, залишає значну частину питань власне на розсуд суду, закріплюючи уповноважуючі норми в яких використовуються формулювання (щодо повноважень суду) «може», «вправі». Окрім того, КК України не позбавлений юридичних термінів та понять, які є багатозначними або не мають нормативного закріплення, зокрема «особа винного», «щире каяття» тощо; в ньому містяться оціночні поняття, зміст яких визначається не законом або нормативним актом, а правосвідомістю суб'єкта правозастосування, наприклад, при врахуванні пом'якшуючих та обтяжуючих покарання обставин (статті 66, 67 КК), визначенні «інших обставин справи», можливості виправлення засудженого без відбування покарання, що має значення для застосування ст. 75 КК тощо. Все це і дає можливість судді прийняти рішення, яке б максимально точно враховувало всі обставини вчиненого злочину та характеристику особистості винної особи, однак, саме це, також, і стає причиною ухвалення різних вироків різними суддями за однакових обставин, що й призводить до їх оскаржень та обурень громадян через несправедливість таких рішень.

На погляд багатьох вчених окремі положення кримінального законодавства щодо обрання форми реалізації кримінальної відповідальності мають бути уточнені. По-перше, однією з підстав для судового розгляду при призначенні покарання виступають принципи права. Проте безпосередньо вони на сьогодні не закріплені в Кримінальному кодексі України, залишаючись науковою абстракцією.

По-друге, уточненню підлягають обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання, відкритість/вичерпність їх переліків та вплив кожної з них та їх сукупності на прийняття остаточного рішення. Сьогодні є чимало прихильників (наприклад, Л. М. Федорак, М. І. Качан, Т. В. Непомняща та ін.) чіткої формалізації критеріїв впливу обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання на визначення остаточного покарання. Лунають думки про доцільність застосування навіть математичних методів врахування обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання. А. А. Армянов, Т. І. Іванюк працювали над розробкою коефіцієнтно-бальних систем, що мали б сприяти досягненню єдності судових рішень в частині обрання форми реалізації покарання та безпосередньо при призначенні покарання [6, с. 107–109].

На наш погляд, встановлення надто жорстких законодавчих меж позбавить суд можливості всесторонньо оцінивши всі обставини справи та особистість злочинця прийняти виважене рішення щодо обрання форми реалізації кримінальної відповідальності для конкретної особи з притаманними лише їй особистісними характеристиками, що вчинила свій «унікальний» злочин за певних фактичних обставин. В цьому питанні ми погоджуємося з О. А. Панасюком, який зазначає, що «суд не може перетворитися на такий собі «калькулятор», який лише підраховує докази, а він має зважити і оцінити їх задля подальшого правозастосування і прийняття єдино правильного й правомірного рішення [7, с. 153].

Проте установити більш чіткі загальні правила врахування обставин, що обтяжують та пом'якшують покарання у випадку їх виявлення та доведення при призначенні остаточного покарання все ж таки необхідно. Адже повне віднесення цих питань на розсуд суду приводить і до того, що навіть за наявності декількох обставин, що обтяжують покарання суддею назначається мінімальне з передбачених санкцією покарання, що не завжди відповідає принципу справедливості.

Погоджуючись з тим, що судовий розсуд – явище об'єктивно наявне поряд з існуванням самого права, його застосуванням та реалізацією [7, с. 150], маємо вказати на те, що чинне законодавство в частині надання суду права обирати форму реалізації кримінальної відповідальності особі, визнаній винною у вчиненні злочину, а також обирати вид та міру покарання, потребує певної конкретизації, проте це не означає, що суддівський розсуд має бути максимально звужений, в тому числі шляхом використання математичних методів, оскільки це призведе до втрати можливості враховувати повно і всебічно усі обставини справи та приймати справедливе остаточне рішення.

Список бібліографічних посилань

1. Устрицька Н. І. Форми реалізації кримінальної відповідальності: деякі міркування. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки*. 2016. Вип. 1. Т. 4. С. 50–53.
2. Погорецький М. А. Власний розсуд у сучасному кримінальному процесі України. *Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності*: тези доп. та повідомл. наук.-практ. конф., м. Київ, 3 квіт. 2009 р. Київ, 2009. С. 340–345.
3. Мельник, Г. П. Судовий розсуд (дискреція) як явище правової системи. *Наукові записки НаУКМА. Серія: Юридичні науки*. 2009. Т. 90. С. 44–47.
4. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 28.10.2019).
5. Поповський Д. П. Суддівський розгляд: погляд на проблему. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2014. Вип. 29. Т. 2. С. 226–230.
6. Татарінова О. В. Призначення покарання за наявності обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання, та деякі проблеми суддівського розсуду. *Судова та слідча практика в Україні*. 2016. Вип. 1. С. 104–112.
7. Панасюк О. А. Поняття та ознаки дискреційних повноважень суду у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки* 2017. Вип. 5, т. 2. С. 149–154.

Одержано 28.10.2019

УДК 316.012

Микола Миколайович САППА,

доктор соціологічних і кандидат фізико-технічних наук, професор,
професор кафедри соціології і психології факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-2242-1004>

ПРИНЦИП СИСТЕМНОСТІ ЯК МЕХАНІЗМ ПОДАЛЬШОГО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНЬОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

З позицій соціально-технологічного підходу до діяльності процес підготовки фахівця у вищому навчальному закладі можливе розглядати як певну соціальну технологію. Вона здійснюється на протязі всього часу навчання студента у вузі, має велику кількість етапів, підетапів, технологічних кроків і процедур. У здійсненні цієї технології бере участь значна частина працівників вузу – від секретаря, який приймає від абітурієнта заяву про вступ, і до представника ректорату, який видає випускникові диплом про набуття ним певної кваліфікації.

Зазначена діяльність відповідає всім необхідним соціальній технології ознаками:

- діяльність спрямована на перетворення соціального об'єкта;
- перетворення є доцільним – воно здійснюється в зв'язку з заздалегідь поставленою метою;
- діяльність являє собою певну послідовність дій, які, в принципі, можуть бути алгоритмічно описані і відтворені;
- перетворювальна діяльність системна (цілісна) – її окремі етапи узгоджені, наслідки локальних змін враховуються, при необхідності створюється оперативний зворотний зв'язок для корекції діяльності [1, 2].

В освітній сфері технологізація навчального процесу необхідна, щоб для досягнення мети перетворення зробити навчальний процес повністю керованим. Зазвичай технологія навчання розглядається як системний метод створення, застосування і визначення всього навчального процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням наявних ресурсів. Так як у освітній діяльності можливі різні погляди на шляхи досягнення мети і методи використання ресурсів і їх взаємодії, то виник клас освітніх технологій, як заснованих на певних ідеях систем діяльності викладача, принципи організації і взаємозв'язку цілей, змісту і методів освіти [3, 4]. У деяких роботах їх називають педагогічними технологіями, які представляються авторами як проєкт певної педагогічної системи і послідовне втілення її на практиці у вигляді заздалегідь спроектованого навчально-виховного процесу [5].